

Hercegovački franjevci skrbili su se i za civilne đake svoje Gimnazije

OBNOVA ZGRADE KONVIKTA NA ŠIROKOM BRIJEGU

► Pišu: M. Salavarda, S. Čadra

Sažetak: *Konvikt na Širokom Brijegu obrađen je kroz povijesni razvoj, istraživanje karakteristika stila, lokacije, koncepcije, dispozicije, funkcije i konstrukcije objekta. Na temelju rezultata analiza ukupnoga stanja objekta dan je metodološki pristup radu na budućoj osnovi cjelokupnoga prostora konvikta temeljen na najkvalitetnijoj fazi razvoja objekta iz 1931. godine, odnosno, na definitivnoj fazi razvoja iz 1939.*

Ključne riječi: *konvikt, Široki Brijeg, povijesni razvoj objekta, karakteristike stila, analiza objekta i neposredne okolice, prijedlog pristupu obnovi objekta povijesne baštine.*

Podatci o autorima: *M.Šarioć Salavarda, dipl. ing. arb., Habitat, poduzeće za projektiranje, konzalting i inženjering, Stjepana Radića 114, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, habitat@tel.net.ba; S.ŠpomenkaČ Čadra, dipl. ing. arb., Habitat, poduzeće za projektiranje, konzalting i inženjering, Stjepana Radića 114, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, habitat@tel.net.ba*

Povijesni razvoj¹

Konačna, objedinjujuća forma konvikta bila je tema razmišljanja dugo prije njezine realizacije. S tim u vezi osnovan je Odbor za izgradnju konvikta za eksterne

đake² na Širokom Brijegu godine 1911. U realizaciji skica za definitivni izgled konvikta sudjelovao je arhitekt Josip Vancaš³ usporedno radeći i na obnovi samostana na Širokom Brijegu 1922. godine. Početak formiranja konvikta vezuje se za malu seosku kućicu u blizini gimnazije pokraj ceste na mjestu sadašnjega sjevernoga krila konvikta. Objekt je bio dug osam, a širok pet metara,

Početak konvikta vezuje se za 1912. Nastao je na maloj seoskoj kućici i postupno je dograđivan. U njegovu arhitektonskome razvoju sudjeluje i arhitekt Josip Vancaš dok radi na obnovi samostana na Širokom Brijegu.

smješteno petnaest učenika. Konvikt je imao vanjsko stubište za kat postavljeno s južne strane objekta, kuhinja je bila izdvojena, a privremene sanitarije smještene na kraju dvorišta, oko sredine zapadnoga krila sadašnjega konvikta.

Novi objekt izgrađen je sredinom 1912. godine na mjestu manjeg i u visini konvikta. Objekt je bio dug pet metara i vezan uz postojeći

imao je prizemlje i kat svijetle visine 2,50 m. Ulazno pročelje orijentirano prema cesti u prizemlju imalo je osim vrata i dva prozora, a na katu tri prozora. Objekt je počeo funkcionirati godine 1912. i u njemu je bilo

konvikt. Kat je bio u funkciji konvikta, a prizemlje je služilo za stanovanje vlasnika objekta. Kompletan objekt prelazi u funkciju konvikta 1914./15. U istom razdoblju počinje građenje objekta na mjestu sadašnjega istočnoga krila konvikta. Objekt je dovršen sljedeće godine. Ovaj je objekt bio 12 m dug i 6 m širok.

Objedinjujuća prostorna cjelina, dijelovi staroga konvikta i zemljište između staroga konvikta i novoga objekta postaje vlasništvo Crkve godine 1917.

Iz godine u godinu rasla je potreba za zbrinjavanjem sve većega broja učenika. Zbog toga se 1926. počelo zidati zapadno krilo sadašnjega konvikta. Iste je godine završena gradnja zapadnoga krila, a zatim se stari konvikt podigao u visinu novoga krila, što je zahtijevalo izmjenu međukatne konstrukcije, povisiti kat, probiti veće prozore i izmijeniti krov.

¹ Tekst povijesnog razvoja baziran je na tekstu Almanaha Hercegovačke franjevačke omladine Mostar objavljenom u *Stopama otaca* iz 1934./35.

² Kratka vijest u Kršćanskoj obitelji.

³ Arhiv HFP naziv dokumenta: Zagreb: arhitekt Josip Vancaš Požeški potvrđuje da je primio novac za svoje troškove oko obnove Samostana i skice za Konvikt 11. 11. 1922.



Izgled konvikta prije 1929.

U ovome razdoblju izgrađen je i sjeverozapadni ugao sadašnjega konvikta i tako su 1927. objedinjena dva dijela u jednu cjelinu.

Time je obnovljeni konvikt dobio tri puta više prostora u odnosu na stari, ali nije mogao udovoljiti potrebama sve većega broja korisnika, što je iniciralo Upravu Hercegovačke franjevačke provincije na razmišljanje o izgradnji prostrane, moderne zgrade konvikta koja će moći primiti barem 150 učenika. Nakon razmatranja više lokacija zaključeno je da staro mjesto najviše odgovara jer već ima izgrađene velike prostorije. Odlučeno je da se konvikt podigne uz stari. Otkupljeno je zemljište u neposrednoj blizini staroga konvikta i srušena zgrada kupljena 1915. godine.

Izgradnja novoga konvikta počela je u proljeće 1929. Gradnju je vodio fra Bonifacije Majić, a izrada plana povjerena je Šimunu Borasu koji je i nadgledao radove. Zgrada je dovršena 1931., a stari je konvikt

ostao u funkciji sporednih prostorija novoga konvikta.

Faza konačnoga oblikovanja konvikta⁴ iz 1939. godine podrazumijeva dogradnju rubnih segmenata istočnoga krila pri čemu su se rubni segmenti potkrovlja funkcionalno i fizički izjednačili sa središnjom zonom istočnoga krila objekta iz 1931. godine i završavaju terasom umjesto kosim krovom.

Novi je konvikt moderna trokatna zgrada s prizemljem i prostranim dvorištem. Mogla je primiti 150 učenika. Objekt je nacionaliziran 1945. godine i korišten je za potrebe gimnazije, a potom kao đачki dom i obrtnička škola. Početkom devedesetih godina prošloga stoljeća franjevci su preuzeli brigu o zgradi konvikta i u dogovoru sa Sveučilištem u Mostaru 1996. osnovali Akademiju Likovnih umjetnosti u dijelu zgrade konvikta. Djelomično adaptiran prostor konvikta 1996. godine u funkciji je Akademije Likovnih umjetnosti, a cjelovita rekonstrukcija krovništva i pročelja istočnoga bloka konvikta

obavljena je 1999.

Karakteristike stila

Zgrada konvikta nastajala je sustavno u kratkom vremenskom razdoblju asimiliranjem postojećih objekata manjega kapaciteta, rekonstrukcijom i dogradnjom, rušenjem i ponovnom izgradnjom. Konačan oblik konvikt je dobio tridesetih godina prošloga stoljeća.

Objekt ima reducirane forme dekoracije karakteristične za konac austrougarskoga razdoblja. Izražena je gradacija u načinu oblikovanja pročelja i interijera. Posebno je naglašeno oblikovanje pročelja orijentiranih prema ulici.

Dominantno sjeverno pročelje koje prati pad ulice ima izraženu vodoravnost koja završava kutnim segmentom podignutim za dvije katne visine. Niži segment sjevernoga pročelja konvikta ima naglašene jednosegmentne dvokrilne otvore naglašenih vodoravnih istaka na ra-

⁴ Arhiv HFP. Naziv dokumenta: Mostar: Molba Općini Široki Brijeg za nadogradnju (izmjenu) Konvikta (šalju se planovi na odobrenje), 15. 7. 1939.

zini donjega ruba otvora. Istaknuti, izdignuti kutni segment pročelja ima izvučen centar koji naglašava ulaz s nadstrešnicom i završava punim segmentom ograde ravnoga krova terase i profiliranim završetkom. Ovaj dio pročelja ima dvosegmentne dvokrilne otvore prozora s naglašenim stupom u središtu i kontinuiranim vodoravnim istakom koji naglašava donji rub otvora. Kontinuitet vodoravnoga istaka obuhvaća istočni blok konvikta i kao jedinstven element dekoracije završava na dijelu dvorišnoga pročelja istočnoga bloka. Dvosegmentni dvokrilni otvori prozora sa stupom u središtu pojavljuju se kao akcenti rubova istočnoga pročelja konvikta. Središnja zona istočnoga pročelja ima istaknute rubne segmente izvučene iz tijela pročelja na razini gornjega dijela prve etaže – prizemlja. Istaknuti rubni segmenti središta pročelja čine povišen dio pročelja i zajedno sa središtem završavaju u kosome krovu. Rubni ostaci pročelja završavaju perforiranom segmentiranom ogradom ravnoga krova. Profilacija središnjega gornjega ruba istočnoga pročelja naročito je istaknuta plitkom plastikom kontinuiranih vodoravnih istaka unutar kojih pravilan ujednačen ritam okomica obogaćuje dekoraciju završetka pročelja. Suteran i središnja zona istočnoga pročelja ima naglašene jednosegmentne dvokrilne prozore, a istaknuti rubni završetci središta u podignutu dijelu završetka pročelja imaju okrugle naglašene ventilacijske otvore potkrovlja.

Sjeverno, ulično pročelje, blago pada prema nižem segmentu konvikta. Viši, kontakti segment prema istočnome pročelju ima visoko prizemlje i dva kata dok istočno pročelje, orijentirano prema vrtu, ima nižu suterensku

etažu zbog nižega terena koji determinira dvorište i vrt konvikta.

Južno pročelje istočnoga bloka konvikta oblikovano je tako da prati oblikovanje istočnoga bloka, ali u nešto svedenijoj formi i bez uspravnih naglašavanja središta.

Središte ovoga pročelja naglašeno je ulazom u suteranu i širokim prozorskim otvorima, trodijelnim jednokrillnim rubnim i dvokrilnim u središtu, dok gornja etaža završava dvodijelnim dvokrilnim prozorom središta. Rubni otvori prozora pročelja su jednosegmentni, dvokrilni, poput onih u središtu istočnoga pročelja.

Zapadno pročelje istočnoga bloka ima najsvedeniju formu oblikovanja dekorativnim elementima. Gradacija primjene dekoracije pročelja završava rubnim segmentom zapadnoga pročelja koji čini kontaktnu zonu s južnim pročeljem. Ovaj segment pročelja ima naglašene jednosegmentne dvokrilne prozore povezane vodoravnim istakom pročelja u donjoj zoni prozorskih otvora. Zapadno pročelje istočnoga bloka konvikta ima razvedenu formu. Središte pročelja je uvučeno u tijelo bloka, a završnu kontinuiranu formu pročelja središta čini perforirana ograda lođe sa središnjim stupom koji se pojavljuje u svim etažama. Rubni segment zapadnoga pročelja reduciran je sjevernim, nižim blokom konvikta i ima stubišne prozorske otvore koji prate razinu podesta i zbog toga imaju neovisan položaj na pročelju. Završni prozorski otvor, rubno naglašen i s istaknutom prozorskom klupicom, širi

je dvostruki dvokrilni i asimetričan u odnosu na druge ispod koji prate okomicu i formu dvokrilnih prozora na ostatku zapadnoga pročelja.

Južno pročelje sjevernoga bloka

konvikta nastavlja slijed oblikovanja susjednoga pročelja istočnoga bloka s minimumom elemenata dekoracije. Ovo je pročelje niže u odnosu na susjedno istočnoga bloka za dvije etaže i ima razvijenu asimetričnu formu. Primarna razina pročelja definirana je kontinuiranim nizom stupova povezanih perforiranom ogradom otvorenoga koridora vanjske komunikacije kroz dvije etaže i segmentom punoga pročelja s prozorskim otvorima u produžetku pročelja s koridorom stupova.

Razina pročelja u neposrednom kontaktu s tlom dvorišta ima bočne komunikacijske otvore i istaknuti trijem s otvorenim stubištem i perforiranom ogradom s nešto povišenim stupovima koji prate ritam promjene tijeka ograde, naglašavaju početak, prijelaz jednokrakog u razvedeno dvokrako stubište, kutove isturenog podesta i zatim ritam istaknutih stupova koridora koji se pojavljuju u dvjema etažama i tvore prednji, dominantni plašt pročelja.

Zapadni blok konvikta ima dominantno istočno pročelje orijentirano prema dvorištu i južno pročelje na koje je, u nastavku razvoja konvikta, prislonjen jednoetažni objekt sekundarne namjene. Pročelja zapadnoga bloka imaju istu visinu kao i pročelja sjevernog bloka i ujednačen ritam naglašanih dvokrilnih prozorskih otvora. Donja, kontaktna zona istočnoga pročelja ima naizmjeničan ritam komunikacijskih i prozorskih otvora dok rub pročelja prema sjevernom bloku kao kontaktna komunikacijska zona u sklopu otvorene šetnice sjevernog bloka ima naglašene komunikacijske otvore.

Analiza lokacije, koncepcije, dispozicije i funkcije objekta

Dispozicija prostora konvikta prati liniju puta prema samostanu i ima otklon u odnosu na odvojak puta prema Mokrom.

Konačan oblik konvikt poprima tridesetih godina prošloga stoljeća nakon niza preinaka. Taj njegov vrhunac trebao bi poslužiti kao okosnica za sve moguće daljnje preinake, odnosno objedinjavanje čitava objekta u skladnu cjelinu.



Nakon obnove 1999.

Tampon zonu prema križanju putova i odvojkju čini vrt obrubljen potpornim zidom puta koji je u blagom padu i s kojeg je, na donjoj otvorenoj razini Konvikta prema središtu parcele i otvorenom unutarnjem dvorištu, omogućen pješački i nešto niže kolski pristup objektu.

Objekt konvikta je lociran uz sjeverni rub parcele i ima razvijenu tlocrtnu formu u obliku slova »U«. Na ovaj način koncipiran objekt konvikta svojim položajem formira interno dvorište otvoreno prema jugu. Slobodna površina parcele konvikta razvija se prateći odvojak puta prema Mokrom i otvara mogućnost formiranja različitih sadržaja vezanih uz funkciju objekta. Najniža razina objekta tlocrtnom formom definira ukupan koncept razvoja objekta. Funkcionalno je izdijeljena središnjom zonom artikuliranoga prirodnoga terena sjevernoga bloka. Rubni segmenti suterena zapadnoga

i istočnoga bloka s kontaktnim zonama sjevernoga bloka funkcioniraju neovisno. Istočni blok s fragmentom kontaktne zone sjevernoga bloka ima razvijenu formu središnjega koridorskoga komunikacijskoga sustava i izravan kontakt s okolinom. Glavni ulaz najniže razine istočnoga bloka nešto je povišen i nalazi se na južnome pročelju kao zona kontakta završetka središnjega komunikacijskoga koridora unutar objekta i vanjske interne pješačke komunikacije objekta koja povezuje odvojak puta prema Mokrom s unutarnjim dvorištem konvikta. Sporedni ulaz u izdvojenu najnižu zonu istočnoga bloka nalazi se na zapadnoj strani i omogućava izravan kontakt neovisnoga jednočelijskoga prostora s predvorjem unutar istočnoga bloka i internoga dvorišta. Funkcionalni fragment sjevernoga bloka najniže zone objekta neposredno uz istočni blok koncipiran je neovisno kao jednočelijski prostor s predulazom i ima

središnji ulaz na južnoj strani bloka. Najniža zona zapadnoga bloka, spojena s funkcionalnim fragmentom sjevernoga bloka, primarno je orijentirana prema unutarnjem dvorištu i dispozicijski funkcionira kao niz jednočelijskih prostora mjestimično međusobno povezanih i s vanjskom međusobnom komunikacijom. Sjeverna zona ovoga segmenta ima reducirane prozore orijentirane prema ulici.

Osnovni komunikacijski kontakt najniže razine objekta s objektom u cjelini i u svim razinama ostvaren je primarno koncepcijom komunikacijskoga sustava istočnoga bloka. Središnja zona sjevernoga bloka ima funkciju jedino kao polazište razvijena vanjskoga stubišta prema poluotvorenom trijemu i na taj način predstavlja polazište razvijene vertikalne komunikacije unutarnjeg dvorišta i objekta.

Primarni komunikacijski kontakt prema ulici ostvaren je središnjom orijentacijom ulaza prizemlja istoč-

noga bloka objekta. Interni središnji koridor prizemlja istočnoga bloka ima vertikalnu komunikaciju stubišta lociranu bočno uz poluotvoreni natkriveni koridor trijema sjevernoga bloka. Stubište, izbalansiranim odnosom visina preko podesta, omogućava međusobni komunikacijski kontakt istočnoga bloka s ostatkom objekta koji ima različitu razinu etaža i samim tim vodoravnih komunikacija. Komunikacijski sustav objekta, uspostavljen na razini prizemlja, ponavlja se i na katu u vremenu formiranja objekta.

Poslije je došlo do prekida komunikacije u segmentu sjevernoga bloka zbog promjene u načinu funkcioniranja objekta. Na ovaj način kat istočnoga bloka s fragmentom kontakta sjevernoga bloka funkcionira neovisno o katu ostatka objekta. Ostatak objekta ima neovisni međusobni komunikacijski kontakt po etažama uspostavljen otvorenim natkrivenim koridorima i vanjskim stubištem.

Drugi kat objekta ponavlja sustav komunikacija istočnoga bloka iz nižih etaža. Kontakt s najvišim segmentom objekta, terasom i potkrovljem, uspostavljen je neovisnim stubišnim krakom koji je formiran na lođi drugoga kata.

Općenito, komunikacijski sustav objekta je složen. Središnji koridorski sustav komunikacija istočnoga bloka preko stubišta komunicira sa sustavom otvorenoga galerijskoga koridora koji omogućava komunikaciju sa sjevernim i zapadnim blokom objekta. Koncept komunikacijskoga sustava omogućava formiranje rubnih jednočelijskih mjestimično međusobno povezanih funkcionalnih prostora dvostrano koncipiranih na najnižoj razini ili višestranu koncipiranih na ostalim razinama istočnoga bloka, odnosno, galerijski postav komunikacije sjevernoga bloka limitira formiranje funkcionalnih prostora s jedne strane u ostatku objekta.

Prvobitno, zapadni blok je funk-

cionirao kao jedinstven, međusobno povezan dvočelijski prostor koji je, s vremenom i promjenom namjene, izdijeljen i prilagođen stanovanju.

Istočni blok objekta ima najrazvijeniju koncepcijsku i sadržajnu formu. Uz trokrako otvoreno stubište u središnjoj zoni smješteni su prostori sanitarija.

Ovaj tlocrtno reducirani segment ima izravan kontakt s otvorenim prostorom lođe iz koje je na zadnjoj etaži ostvarena komunikacija stubištem s terasom i potkrovljem završne etaže istočnoga bloka. Ostali jednočelijski prostori istočnoga bloka imaju komunikacijsku orijentaciju prema središnjem koridoru i funkcioniraju neovisno.

Tijekom vremena, promjenom i usložnjavanjem funkcija objekta nije došlo do bitnijih promjena u koncepciji prostora i formi objekta. Uz male digresije moguće je rekonstruirati najkvalitetniju završnu fazu razvoja objekta iz 1931. godine, odnosno, iz godine 1939. u kojoj je dogradnjom rubnih segmenata istočnoga bloka povećan kapacitet završnoga kata ovog bloka konvikta.

Analiza konstrukcije objekta

Konstrukcijski sustav objekta preslika je vremena u kojem je objekt nastao. Okomice objekta predstavljaju mješovit sustav dominantnoga kontinuiranoga punoga ziđa i armiranobetonskih otvorenih, slobodnostojećih stupova lođe i trijema. Sa susjednim prostorima interijera istočnoga bloka otvoreni prostori lođa i galerije sjevernoga bloka u potpunosti imaju armiranobetonski nosivi sustav u vodoravnom smislu poduprijet AB gredama s kosim rubovima prema okomitim osloncima. Stubišta objekta i vanjske ograde rađena su u armiranom betonu. Dominantni konstruktivni sustav predstavlja kontinuirano puno ziđe u okomitom smislu i drvena vodoravna

stropna i krovna konstrukcija.

Vodoravne obloge objekta rađene su u skladu s vremenom u kojem su nastale i predstavljaju kombinaciju livenoga teraca i zaglađenoga betona u otvorenim komunikacijama trijema i galerije, lođama, sanitarijama i stubištima. Ostali prostori imaju drvenu oblogu brodsckoga poda ili parketa. Kompletno okomito ziđe s profiliranim dekorativnim istacima na pročeljima objekta žbukano je i bojeno.

Zaključak

Metodološki pristup obnovi cjelokupnog objekta zahtijeva detaljnu znanstvenu analizu postojećega stanja objekta i nakon utvrđivanja najkvalitetnije faze u razvoju objekta pristup obnovi zgrade nužno je prilagoditi koncepciji najkvalitetnije faze razvoja objekta iz 1931., odnosno, završnoj fazi razvoja istočnoga bloka iz 1939. godine. Nova namjena objekta, Akademija likovnih umjetnosti, treba biti prilagođena uvjetima limitiranim najkvalitetnijom fazom razvoja objekta uz minimalne intervencije uvjetovane suvremenim standardima.

Dio objekta obuhvaćen projektom rekonstrukcije i adaptacije iz 1998. godine obrađen je po verificiranim načelima zaštite spomeničkoga nasljeđa i odnosi se na istočni blok konvikta. Ostatak objekta koji zahtijeva promjenu namjene i jedinstven, objedinjujući tretman nije znanstveno valoriziran jer zgrada konvikta još uvijek ne funkcionira jedinstveno.

Najkvalitetnija faza razvoja objekta, nastala godine 1931. i konačno definirana 1939. dogradnjom istočnoga bloka, ima objedinjavajuću ulogu u jedinstvenoj funkciji konvikta. Vrhunac koji je objekt doživio u tom razdoblju trebao bi poslužiti kao okosnica za suvremeni tretman objekta u funkciji Akademije likovnih umjetnosti. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XIII., 2 (25),
Široki Brijeg, 2020., srpanj – prosinac, 2020.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepičca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar;
Korisnik: Hercegovačka franjevačka
provincija;

Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić



Dragi čitatelji!

Sa zahvalnošću Bogu dospjeli smo do 25. broja ovoga našega glasila. I puno i malo. Nastaviti nam je nesmanjenim žalom tražiti istinu o ubijenim hercegovačkim franjevcima, ali i istinu o pobijenom vjernom puku Božjem. Bili su zajedno u miru, bili su zajedno u tim nesretnim vremenima, pa kako da ih sada dijelimo!?

Gledajući s ove točke, ponovimo da nije važno koliko će ovaj postupak mučeništva zapravo trajati. Važno je otkriti istinu o svim tim događajima. Ona čak može biti i protiv pobijenih hercegovačkih franjevaca. U stvari, bit ćemo zahvalni ako netko uspije činjenično dokazati da netko od njih nije dostojan mučeničke palme, odnosno časti oltara. Do sada to nismo otkrili. Otkrili smo samo da su nevini, da su ubijani iz mržnje prema vjeri i da su kršćanski primili te posljednje trenutke svoga ovozemaljskoga života. Pred Bogom i ljudima zadaća nam je istražiti i ne zanijekati sve ono što im ide u prilog i sve ono što im ne ide u prilog. Dosađajne jugokomunističko pisanje o njima samo je teška kleveta bez ikakva dokaza.

Nešto slično očekuje se i na društvenome polju. Iz ideoloških razloga jugokomunisti su nemilosrdno »čistili«, kako to oni vole reći, područje na koje bi došli. Na koga je god pala sjenka da bi im mogao smetati, ostajao bi bez glave. Dokaza o tome svakim je danom sve više i više. To ne mogu zaustaviti ni neki naši odnarođeni političari i povjesničari. Ovi potonji nedavno su potpisali neku deklaraciju

o reviziji povijesti, kao što su neki drugi prije koju godinu potpisali deklaraciju o navodno zajedničkome jeziku Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca. Namjerno su zaboravili da je revizija povijesti u temelju historiografije. A ima među tim potpisnicima onih koji se kite naslovom »profesor povijesti«. Nije žalosno, nego prežalosno.

One države u kojima je zaživjela demokracija nakon komunističke vladavine, davno su takvima stale u kraj. Lustrirale su ih. Išlo je to obično trima smjerovima: sudskim, administrativnim i obrazovnim. Kod nas se tek počelo s ovim posljednjim, a i njega spomenuti i slični žele onemogućiti. Administrativni vid ili sklanjanje s važnih mjesta onih koji su se kompromitirali u prošleme sustavu, kao i sudski pri kojem bi određene trebalo suditi za počinjena zlodjela, kod nas će biti teško provesti. Kao društvo ponovno smo zapali u kaljužu njihove istine. Zbog toga nazadujemo i klizimo prema dnu razvijenih zemalja, iseljavamo se, manje se radamo... Međutim, ne treba se pređavati. Tražimo istinu, gradimo svoju domovinu unatoč svemu.

U ovome duhu nastavljamo dalje. Vjerujemo da će Bog biti uz nas. A vama zahvaljujemo na svoj potpori u vidu molitve, svjedočenja, dokumenata, novčanih priloga... Neka tako i ostane. Vodili nas sve zajedno uvijek samo Božji

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Nagradni natječaj	38
Stratišta	21	Podsjetnik	42
Pobijeni	27	Povijesne okolnosti	47
Glas o mučeništvu	29	Suočavanje s prošlošću	49
Odjek u puku	34	Razgovor	50